

V KRUHU RODINY 1

OPUSTILI SME KULTÚRU BYTIA

A UPREDNOSTNILI SME KULTÚRU VLASTNENIA

Práve v tomto predvianočnom čase by sme vám na stránkach *Dieťa* radi ponúkli príležitosť zamyslieť sa nad rodinou a jej miestom v našej spoločnosti. Nad tým, ako sa mení myslenie dnešného človeka a tým aj postoj k dieťaťu. Zamyslieť sa a azda aj viesť vnútorný dialóg s Dr. René Balákom, PhD., morálnym teológom, bioetikom, vysokoškolským pedagógom z Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Pozývame vás zahĺbiť sa do prvej časti série rozhovorov o viacerých páličivých témach týkajúcich sa rodiny, ktoré trápia našu spoločnosť.

Ste bioetik, morálny teológ. Čím sa zaoberá bioetika?

Z profesionálneho hľadiska a vzdelaním som morálny teológ a kresťanský etik. Keď som sa rozhodol, akú si zvolím špecializáciu, filozofická rovina skúmania etických, bioetických a iných sociálno-etických problémov sa mi zdala príliš ohraničená, tak som si ju rozšíril o teologický rozmer reflexie. To, že sa intenzívne zaoberám časťou etiky, ktorá sa nazýva bioetika, to vyplynulo skôr zo životných okolností a z niektorých udalostí na Slovensku. Reagoval som na niektoré pozvania v bioetickej rovine, a preto sa podstatná časť mojej vedecko-výskumnej činnosti venuje práve oblasti bioetiky, kde je veľmi veľa aktuálnych a páličivých otázok. Súvisia priamo s rešpektovaním ľudského života čiže samotného človeka. Nielen ja osobne, ale aj mnohí iní ľudia z úplne iných oblastí ich považujú za veľmi dôležité a ich význam bude narastať. Pri probléme rešpektovania života a všetkých otázok, ktoré sa v rámci toho riešia v bioetike, človek prichádza do kontaktu so samotným ľudským bytím a realitou života v komplikovaných situáciách. V podstate je to veľmi úzko prepojené s dôstojnosťou človeka a má to význam aj pre iné oblasti ľudského života. Aký postoj má človek k otázke rešpektovania ľudského života, taký postoj má často aj k ľudskej dôstojnosti v iných oblastiach ľudskej existencie. Vedeckovýskumná práca v oblasti bioetiky by sa dala zhrnúť do dvoch metodologických prístupov: pod zorným uhlom filozofie, ale aj pod zorným uhlom teológie sa zaoberám bioetickými dilemami, ktoré sa priamo dotýkajú človeka, kde sa v podstate jedná o rešpektovanie ľudského života.

Hovoríte, že v oblasti bioetiky je veľa páličivých otázok. Ktoré sú to?

Tých otázok je nesmierne veľa a ich počet narastá. Samotná bioetika sa ešte v duchu klasického delenia rozdeľuje do viacerých častí, ale pre bežných ľudí je možno dobré zvoliť lineárnu koncepciu chápania ľudského života, čiže vznik ľudského života – počatie, jeho prenatalný vývoj, moment narodenia, postnatálny vývoj, detstvo, dospelý vek a staroba spojená so smrťou. S bioetickými dilemami prichádzame do kontaktu napríklad v otázkach prenatalnej diagnostiky, pokusov na embryách, potratov, pôrodov, postna-

tálnej zdravotnej starostlivosti, pediatrickej starostlivosti až po geriatrickú či paliatívnu starostlivosť. Medicínska starostlivosť je široká oblasť, kde je mnoho bioetických problémov, o ktorých väčšina ľudí nemá ani tušenia, pokiaľ sa s nimi priamo osobne nestretne. Ide často o komplikované biomedicínske a bioetické dilemy, ktoré musia neraz bioetici, lekári, pacienti, ich príbuzní či právnicki riešiť. Ku koncu života je to zasa otázka zmyslu utrpenia, spôsob, akým sa človek postaví k utrpeniu, k chorobe a, napokon, je tu samotný proces umierania, ktorý je pre mnohých ľudí vzhľadom na ich zdravotný stav alebo nevyliciteľné choroby nesmierne ťažký. Bioetické dilemy sa týkajú aj otázok transplantácií a ďalších špecifických problémov (napr. genetických manipulácií), ktoré človeka vždy zaujímali. S postupom biomedicínskych vied, technológií, biotechnológií a ich využívaním v praxi vznikajú nové problémy, ku ktorým sa z hľadiska etiky musíme postaviť, ak chceme pravdivo rešpektovať život človeka a jeho ľudskú dôstojnosť.

Sú naši odborníci pripravení na to, aby vôbec vedeli na uvedené problémy nahliadnúť z pohľadu bioetiky? Učia sa o tom na školách?

To je nesmierne zložitá a citlivá otázka, lebo tu osobne vidím aj z vedeckého uhla nazerania veľké rozdiely medzi jednotlivými krajinami vo svete, ba dokonca aj v Európe. Ak ste mali na mysli predovšetkým zdravotnícky personál a lekárov, či sú pripravení po bioetickej stránke, tak osobne po skúmaní mnohých študijných programov lekárske fakult som presvedčený o tom, že ich absolventi nie sú dostatočne pripravení v bioetickej oblasti. Preto neraz možno najmä na Slovensku vidieť taký jav, že ak sa nejaká etika – medicínska etika, bioetika či pod inými názvami – prednáša, tak často študentov medicíny vzdelávajú, formujú ľudia, ktorí nie sú na to dostatočne vedecky kvalifikovaní. To je jednoducho objektívny fakt, ktorý vo mne istým spôsobom vzbudzuje prekvapenie a nespokojnosť. Keď sa človek pozrie na niektoré vzdelávacie inštitúcie, tak síce vidíme niekde v ich názve, že majú niečo spoločné s etikou. Ale keď sa zameriame na ich personálne obsadenie, tak tam často nenájdeme profesionálnych etikov s potrebným vzdelaním. Preto si osobne myslím, že títo ľudia sú často nekompetentní a sa vyjadrovať k niektorým bioetickým otázkam

medicínskych problémov a možno dúfať, že sa tento jav postupne zlepší.

Na zahraničných univerzitách sa venuje etike a bioetike dostatok pozornosti?

Vždy ma fascinovalo, že v západnej Európe na mnohých renomovaných univerzitách, niektoré vznikli ešte v období stredoveku, sú na lekárske fakultách katedry etiky, bioetiky, špecializovaní odborníci z bioetiky, ktorí sú neustále v interdisciplinárnom kontakte s ľuďmi z oblasti medicíny. Navzájom sa obohacujú o poznatky, ktoré získali vo svojich odboroch. Bioetika má totiž jednu obrovskú nevýhodu – vyžaduje si interdisciplinárny prístup. Bioetika zo svojej podstaty, tak ako to píšem vo svojej publikácii a v niektorých článkoch, je interdisciplinárnu vedou. Vedou v tom zmysle, že to je určitý priestor, kde sa stretáva etické, medicínske (len spektrum špecializácií v medicíne je rozsiahle samo osebe), právne, filozofické a teologické nazeranie na realitu biomedicínskeho sveta. Čiže mnoho vied sa stretáva v nejakom priestore, povedzme akoby virtuálnom, ale v skutočnosti veľmi reálnom, kde spolu komunikujú o problémoch, ktoré prinášajú biomedicínske vedy. Týka sa to ľudskej skúsenosti s chorobou, s utrpením, so všetkým čo prináša reálny život vo sfére telesného alebo duševného zdravia. V západnom akademickom prostredí, v duchu interdisciplinarity a komplementarity, študenti doktorandského štúdia bioetiky alebo morálnej teológie na postgraduálnych štúdiách zároveň študujú medicínu alebo sa prihlásia na niektoré prednášky

z medicíny, aby nadobudli aspoň čiastočné vzdelanie v oblasti medicíny. Lepšie tak porozumejú podstate medicínskych problémov a následne ich budú vedieť adekvátnejšie bioeticky zhodnotiť. Je to však náročné, pretože biomedicínske vedy sa nesmierne rýchle vyvíjajú, vznikajú nové biotechnológie, mení sa kultúra, hodnotová klíma v spoločnosti.

Čo prináša tento rýchly rozvoj?

To, čo by bolo pred pár desaťročiami z bioetického a ľudského zorného uhla nemysliteľné, dnes je bežnou realitou. Neúcta voči ľudskému životu často prináša konzekvencie, ktoré si v teoretickej rovine zástancovia extrémne liberálnych a technologických ideologických prístupov k ľudskému životu ani neuvedomili, že môžu nastať. Takým príkladom z bioetickej sféry je napríklad legalizácia potratu pred pár desaťročiami. V niektorých krajinách je to už viac ako 50 až 60 rokov. Na začiatku sa tvrdilo, že vykonať potrat bude možné len v určitých presne vymedzených prípadoch. A dnes vidíme úplne opačný extrém, na ktorý už v tej dobe upozorňovali niektorí kresťanskí etici, že potrat sa chce vyhlásiť za právo. Znie to hrozne, ale človek si legalizáciou potratu prisvojuje právo rozhodovať o tom, že iný – ešte nenarodený človek – nemá právo žiť, lebo ho niekto nechce. Opačným príkladom je prax umelého oplodnenia, ktorá zašla tak ďaleko, že dieťa sa stalo tovarom, ktorý si možno objednať a dopredu zadefinovať jeho želané kvalitatívne parametre. A keď dieťa požadované vlastnosti nemá, tak si tento „tovar“ od náhradnej matky jednoducho neprevezmete. Alebo eutanázia – pod heslom „budíme milosrdní a humánni, majme súcit, zaujmime ľudský postoj“... sa dejú veci, ktoré vzbudzujú hrôzu. To, na čo upozorňovali pred desaťročiami v teoretickej rovine odporcovia eutanázie, že je to prejav neúcty voči ľudskému životu, ktorý sa bude zneužívať, dnes už vidíme v praxi. Eutanázia sa často zrealizuje bez súhlasu človeka a neustále sa rozširujú kategórie ľudí, kde ju vraj možno uplatniť a momentálne sa propaguje dokonca eutanázia detí. Aký čas uplynie, kým bude legislatívne nanútená určitým kategóriám ľudí? Číže

základný postoj rešpektovania života v bioetickom priestore je nesmierne dôležitý ani nie kvôli výlučne náboženským prameňom alebo kvôli nejakej filozofickej etickej tradícii, ale aj z čisto racionálneho hľadiska zdravého rozumu. Určité dôležité skutočnosti, ktoré je nevyhnutné rešpektovať, s cieľom chrániť človeka pred akýmkoľvek neprimeranými zásahmi do jeho dôstojnosti, do jeho osobnej integrity, do toho, čo umožňuje človeku jestvovať – a to je vlastne jeho život, sú fundamentom civilizácie. Ten, kto bezpodmienečne nerešpektuje ľudský život, ten nerešpektuje v skutočnosti človeka. Aj keď to nerešpektovanie môže byť niekedy namierené len voči konkrétnej kategórii ľudí, ono je v podstate namierené aj proti tomu nerešpektujúcemu človeku, pretože tým nerešpektuje aj sám seba, hoci si to neuvedomuje.

RODINA BY MALA DOSTAŤ NASPÄŤ VŠETKY KOMPETENCIE, KTORÉ JEJ PATRIA

Ponosovala sa mi mamička piatich detí, ktorá práve v tomto vianočnom čase privedie na svet šieste dieťaťko, že keď ide so všetkými deťmi po ulici, tak sa ľudia s nepochopením a akosi pohrdlivo pozerajú na jej veľké bruško. Číta v tých pohľadoch výčitku, akoby bola nezodpovedná žena, keď má veľkú rodinu. Hovorila mi, že sa o tom ani nemá s kým pohovárať, pretože široko-ďaleko niet rodiny s viac ako tromi deťmi a aj tie tri deti sú už skôr výnimkou. Aj v biednych časoch, ktoré prežívali naši prarodičia, boli slovenské rodiny vždy bohaté deťmi. Prečo je to dnes inak? Prečo chudobnieme o to najdôležitejšie?

Toto je téma, ktorá sa ma aj bytostne dotýka, lebo sám mám väčšiu rodinu, ktorá je v dnešnej dobe už zriedkavjším javom a moja manželka tiež zaznamenala podobné nechápavé až odmietavé reakcie. Pamätám si, ako sme pred rokmi v nedeľu išli na prechádzku do mesta a stretli sme nemeckých turistov – dôchodcov, ktorí počítali naše deti – prvý, druhý, tretí, štvrtý. A boli v úžase. Čím je to spôsobené, že ľudí udivuje viacdetná rodina? O téme viacdetných rodín som prednášal na minuloročnej konferencii o ochrane ľudského života na Trnavskej univerzite. Je mnoho príčin, prečo dnes ľudia rezignujú z darovania života viacerým deťom. Osobne za najdôležitejšie považujem dve veci. Prvá stúvis s myslením človeka, ktoré sa za posledných 100 rokov paradigmaticky zmenilo – zmenil sa postoj človeka k životu, k dieťaťu. Zaujímavo o tejto zmene myslenia píše DeMarco a Wiker v knihe *Architekti kultúry smrti*. Dnes sa ľudský život a dieťa príliš často nepovažujú za dar, za užasnú skutočnosť, za pozitívnu životnú skúsenosť. Mnoho ľudí možno nebude s takýmto hodnotením súhlasiť, ale dieťa sa často chápe ako vec, ktorú môžeme chcieť alebo odmietat podľa toho, či to zapadá do našich životných plánov.

Číže dieťa sa dnes neraz chápe ako príťaž?

Skôr ako prekážka pre sebarealizáciu a osobnú individuálnu slobodu, kde si už absolutizovaný človek nenájde priestor pre iného človeka. A druhou vecou je, že dieťa, žiaľ, mnohí ľudia chápu ako subjekt, ktorý znižuje ich životný štandard, obmedzuje človeka v užívaní si života či v konzumovaní rôznych druhov materiálneho dobra. Možno to, čo som povedal, znie príliš tvrdo, ale zmena ľudského myslenia tu je evidentná a zázrak daru života je v hierarchii hodnôt

na relatívne nízkej priečke. Keď som skúmal túto problematiku, otázku potratov a iných skutočností, čo stúvisia s niektorými príbuznými bioetickými problémami, tak som zistil závažné štatistiky týkajúce sa demografického vývoja v Európe. Naša európska civilizácia (pôvodné európske národy) evidentne vymiera približne už od roku 1970, pričom index plodnosti je taký nízky, že jednoducho nestačí ani na obnovu súčasného stavu. Veľa expertov z rôznych vedec-kých oblastí hľadá odpovede na príčiny tohto stavu. Druhý dôvod, ktorý vidím ako závažný, sú štrukturálne zmeny v spoločnosti. Vplyvom určitých ideológií, medzi ktoré patrí aj extrémny feminizmus v tom negatívnom význame, sa dosiahlo to, že žena má ísť pracovať podľa mužského vzoru. Že sa má osamostatniť, oslobodiť od muža, že treba zvrátiť staré tradície, že treba nadobudnúť nový pohľad na realizáciu ženy. Toto spôsobilo, že ženy museli deliť svoj život medzi prácu a rodinu, pričom sa to stalo masovým civilizačným javom. Druhý dôležitý aspekt je pokles plátov mužov, čo sa udialo automaticky. Muži vo väčšine prípadov už nie sú jedinými živiteľmi rodín, pričom sa nimi často stali aj ženy ako spoluživiteľky. Tu nikto nejde brojiť proti právam ženy na jej sebarealizáciu v pracovnom živote. Chcem však poukázať práve na tú štrukturálnu zmenu, ktorá viedla k tomu, že jednoducho tým, že žena istú nemalú časť svojho života venuje práci v zamestnaní mimo domova, je vytrhnutá z prirodzeného rodinného prostredia, v ktorom je nenahraditeľná. Deti je následne automaticky menej a stávajú sa prekážkou pre jej sebarealizáciu. Paradigmatická zmena v myslení človeka spočívala aj v tom, že sme opustili kultúru bytia a uprednostnili sme kultúru vlastnenia – už nie je dôležité byť otcom a matkou, ale stáva sa čoraz viac dôležitým vlastniť určité druhy dobra a užívať si ich. A je úplne prirodzené a logické, že keď človek má deti a keď ich má viac, tak sa im musí viac venovať, čo však vôbec nie je jednoduché v dobe absolutizácie zisku a hospodárskeho rastu. Keďže rodina je prirodzeným miestom, kde nastáva zjavenie osoby dieťaťa a kde sa realizuje jeho integrálny rozvoj, nemožno rezignovať z rodiny a rodinnej výchovy. Rodina je z každej stránky ľudskej existencie najprirodzenejšie a najlepšie prostredie pre dieťa. A teda, keď sa kultúra konzumu stala dominantnou, tak dieťa alebo viac detí sa stali prekážkou, aby človek mohol niekedy až egoisticky užívať to, čo sám dosiahol – dobrá a plody svojej práce, čo automaticky spôsobilo, že ľudia majú menej detí. Dôležitý impulz pre náš rozhovor som dostal od svojich známych, ktorí poukázali na tlak zo strany spoločnosti, štátu, a to najmä v Európe, keď štát čoraz väčšími zasahuje do autonómie rodiny. Keď sa pozrieme povedzme 100 rokov dozadu, tak ešte za Rakúsko-Uhorska a čiastočne aj po vzniku Československa, rodiny boli vo veľkej miere autonómne a nezávislé subjekty. Štát urobil zásadné systémové kroky tým, že odobral rodine niektoré kompetencie. Ľudová múdrosť vraví, že človek, ktorý kedysi pracoval, zarobil tri groše. Z jedného žil, jeden investoval do detí a jeden vrátil rodičom, keď sa o nich postaral v ich starobe, čo bol prirodzený spôsob existencie rodiny.

Čo sa zmenilo, že to tak už nie je?

Naša civilizácia dospela do štádia, keď štát pred desaťročiami zasiahol do tohto prirodzeného kolobehu života rodiny. A v podstate tým štát rozbil základné socio-ekonomické funda-

menty rodiny, ale aj civilizácie, keď si uzurpoval právo, ktoré prináleží rodine a preniesol ho na seba. To je z ekonomického hľadiska nesprávne a neprijateľné, pretože štát získal obrovskú moc nad rodinou. Celý sociálny systém – mám na mysli najmä dôchodky a rôzne sociálne dávky, príspevky a podobne, zdravotnícky či vzdelávací systém sa preniesol na spoločnosť – čiže štát. Toto je záležitosť, ktorá negatívne zasiahla najmä rodiny, ktoré majú viac detí. Pretože štát supluje poslanie rodiny a robí to spôsobom, ktorý je aj z ekonomického hľadiska dlhodobou neudržateľný. Keď sa zavádzal dôchodkový systém, tak sa predložili aj protiarumenty, že takýto systém nemôže dlhodobou fungovať. Pretože si vyžaduje neustály zodpovedajúci demografický nárast počtu obyvateľstva a neustály rast hospodárstva na určitej úrovni. Reakciou na tieto argumenty bolo tvrdenie, že však ľudia budú mať vždy deti. Keď sa pozrieme na štatistické demografické údaje z toho obdobia, na index plodnosti a porovnáme si ho s indexom plodnosti z roku 1970, ako aj v nasledujúcich desaťročiach, tak vidíme, kde je dnes Európa. Dnes podľa vedeckých výskumov už viac ako štvrtina ľudí, a to najmä mužov v Nemecku, vôbec nechce mať deti. Rodinu si predstavujú ako niečo, kde nie sú prítomné deti a taká je často mentalita dnešného človeka. Keď sa vrátíme k sociálno-ekonomickému postaveniu rodiny, tak veľkou prekážkou toho, aby ľudia mali viac detí, je úplne iracionálny postoj štátu, ktorý tvrdí, že nám zabezpečí dôchodok, matkám s deťmi určité dávky, príspevky či podporu. Ale tento systém je neekonomický a neprírodný a je dopredu odsúdený na krach.

Prečo?

V podstate ide o to, že štát, ale aj viacerí odborníci sú presvedčení, že práve štát je tým najlepším subjektom, ktorý toto rodine dokáže zabezpečiť, čo je však nebezpečný omyl. Toto z hľadiska prirodzenosti rodiny nepripadá štátu a medzi rodinou a štátom je reálny kompetenčný konflikt. Človek si kladie otázku: *Čo je dôležitejšie – rodina alebo štát? Kto má väčšie právo?*

Ale keď sa pozrieme na rodinu, tak to je subjekt alebo sieť základných vzťahov, ktoré sú primárneho charakteru. Manželstvo a rodina – to sú vzťahy, ktoré tu boli skôr ako spoločnosť, skôr ako akákoľvek forma vlády alebo akýkoľvek štát. Preto rodina, manželia, rodičia majú primát a prednosť pred akýmkoľvek iným subjektom. Majú primát v akejkoľvek oblasti, ktorá sa týka rodiny. To, čo patrí výlučne rodine, si nesmie prisvojovať štát. Píše sa o tom v rôznych dokumentoch, najmä kresťanského zamerania. To, že ľudia dnes nemajú deti, spôsobuje práve ten iracionálny postoj štátu k rodine. Zo skúseností je jasné, že človek najlepšie môže riadiť svoj život a aj život svojej rodiny, jednoducho preto, že to svoje rodinné prostredie, svoj život najlepšie pozná. Rodič to vie najlepšie posúdiť – samozrejme, musí byť na nejakej duchovnej a vzdelanostnej úrovni. Zdravý sedliacky rozum vždy stačil na to, aby si rodina vedela riadiť tieto veci. Poznám to ešte z rozprávania mojej babičky. Rodina odvádzala približne „desiatok“ vo forme daní, za to dostala protislužbu, čo sa týka základných úloh štátu, napríklad bezpečnosti a tie ostatné veci si už rodina zabezpečila sama. Lekárovi zaplatili za zdravotnú starostlivosť, deťom zaplatili školu a našetřili si toľko na dôchodok, aby mohli dôstojne žiť. Čo sa deje, keď do toho vstupuje štát takým štruktúrnym spôsobom, aký poznajú už mnohé generácie? Nastáva to, že štát najskôr tie prostriedky musí odniekiaľ zobrať, čo znamená, že zoberie rodine to, čo jej prirodzene patrí. Potom tie peniaze prejdú nejakým systémom – ako je sociálna poisťovňa, zdravotná poisťovňa, školstvo. Avšak v systéme treba žiť týchto ľudí – referentov, správcov majetku inštitúcie, úradníkov, riaditeľov, námestníkov... treba udržiavať budovy inštitúcií, ich autopark, počítačové siete... A tak peniaze, ktoré štát zbral rodine, použije aj na tento účel, a naspäť sa rodine vráti už len zlomok toho, čo jej štát zbral. Takýto systém je z pohľadu sedliackeho rozumu odsúdený na krach. A toto považujem nielen ja, ale aj mnohí moji známi od nás a aj zo zahraničia za hlavnú príčinu toho, že ľudia majú menej detí. Svoje teda zohráva mentalita

ľudí, konzumný spôsob života a určitý egoizmus, ale aj štruktúrný spôsob usporiadania spoločnosti ktorý je namierený proti rodine. Tí, ktorí majú viaceré deti – na Slovensku dokonca existuje organizácia mnohodetných rodín – hovoria, že kedykoľvek štát urobil nejakú sociálnu reformu, vždy sa sociálne postavenie rodiny zhoršilo.

Iste vám mnohí dajú za pravdu. Ale ako sa to dá zmeniť?

To je jednoducho realita, ktorú nezmeníme zo dňa na deň, kým paradigmatycky nezmeníme našu civilizáciu, čiže seba samých, a potom štruktúrne usporiadanie spoločnosti a štátu. Tak, ako sa kedysi mýlili vtedajší autori dôchodkového systému, tak sa mýlia aj dnešní zástancovia paternalistického až totalitného prístupu štátu k rodine. Rodina by mala dostať naspäť všetky kompetencie a práva, ktoré jej prináležia z hľadiska jej prirodzenosti, až potom ľudia budú mať viac detí. Mať dnes deti je aj nesmierna odvaha, pretože štát vás oberá o obrovskú časť vašich príjmov vo forme priamych a nepriamych daní, skrytých daní a podobne. Tvrdí sa, že medicínska starostlivosť – zdravotníctvo, ale aj školstvo sú bezplatné, že máme nárok na dôchodok a pritom všetci vidíme, že ten systém nefunguje. A tým, že už niekoľko generácií je menej detí, tak systém jednoducho automaticky kolabuje a bude naďalej kolabovať zrýchleným tempom. Osobne sa už neodvažujem predpokladať, že ja sám budem mať dôchodok, ak sa ho vôbec dožijem.

SLOVENSKO – MULTIETICKÉ TRHOVISKO RÔZNYCH IDEÍ

Slovensko sa považuje za kresťanský štát. Je to ale v skutočnosti tak?

Roky sa stretávam s týmito sloganmi o kresťanstve Slovensku, o tom, že tu je väčšina katolíkov či kresťanov. Nikdy som sa s týmto názorom nestotožňoval a myslím si, že to nie je pravda. Pozrime sa na oficiálny pád predchádzajúceho režimu, a na obdobie po ňom, ktoré sa nazýva demokratické a slobodné. Som presvedčený, že keby tu bolo toľko skutočných katolíkov, ktorí sa s väčším či menším úspechom usilujú žiť podľa svojej viery, tak ako to ukazujú štatistiky, že ich je nad 60 percent a kresťanov celkovo až 80 percent, tak Slovensko by nemohlo vyzeráť tak, ako vyzerá. Pretože by sa to muselo vo verejnom živote nejakým reálnym spôsobom prejaviť. Keď si vezmeme mnohé javy dotýkajúce sa manželstva a rodiny (napríklad vysokú rozvodovosť, potraty...), tak sme jednoducho svedkami skúsenosti, ktorá je hrozná. Slovensko nebolo, nie je a odvažujem sa tvrdiť, že pravdepodobne ani nikdy nebude kresťanským a určite ani katolíckym štátom. Situácia nasvedčuje tomu, že Slovensko je skôr takým multi-etickým trhoviskom rôznych ideí, kde sa často presadzujú nekresťanské ideové koncepty. A druhou vecou, ktorá stivís s demografickým vývojom, je fakt, že práve kresťania sa čoraz viac stávajú percentuálne menšou časťou spoločnosti a čoraz viac dominujú tí, ktorí sú v priamom protiklade s kresťanskými hodnotami, a to najmä vo verejnom a politickom priestore. Vyrastajú generácie, ktoré sú čoraz početnejšie zastúpené v spoločnosti ľudí, ktoré podľahli vykoreneniu z kresťanských koreňov európskej civilizácie. Vynikajúco o tom píše taliansky autor Rino Fisichella v knihe *Identitá dissolta* (Stratená identita). Poukazuje na to,

že naša dnešná civilizácia – v podstate celý náš európsky kontinent bez výnimky – postupne akoby stráca svoju pôvodnú identitu a vtlača sa jej dokonca aj legislatívnym násilím nová identita. Tá absolutizovala človeka, ľudskú slobodu a individuálne svedomie jednotlivca. Vytvára sa zdanie, na ktoré poukazovali Ján Pavol II. aj Benedikt XVI., že neexistuje objektívny etický poriadok, objektívna etická norma, podľa ktorej by sme mohli rozlišovať, či to, pre čo sa vo svedomí rozhodneme, je dobré alebo zlé. Výsledkom je akýsi aeropág rôznych názorov, aj náboženských, ktoré sa považujú za rovnocenné alternatívy, a už vonkoncom nie je dôležité, ktorý z tých názorov je eticky správny a pravdivý. V dnešnej mentalite postkresťanského človeka si každý má právo, absolutisticky a arbitrárne určiť bez zohľadnenia objektívnych kritérií, čo je dobro a zlo, pravda a lož.

Čo je dôsledkom takéhoto určenia?

V spoločnosti vidíme javy, ktoré nielenže nie sú kresťanské, a vidíme ich, žiaľ, aj u kresťanov, ony sú až neľudské. Naša civilizácia sa rozpadá a rozpadá sa preto, lebo sme samých seba zvolili za najvyššiu autoritu, ktorá rozhoduje absolútne a neodvolateľne napríklad o tom, že potrat je akceptovateľný, že je dokonca pre niektorých právom, pričom pre iných je stále odporným zločinom. A takto by sme mohli prebrať množstvo pálčivých tém, v ktorých sa stal najvyššou autoritou individuálny jedinec a legislatíva v duchu právneho pozitívizmu, ešte v ľudoch takého myslenia podporuje. Táto generácia postmoderných a postkresťanských ľudí začína byť čoraz viac percentuálne zastúpená v slovenskej spoločnosti. Kresťania sa postupne stávajú čoraz menšou časťou populácie a možno sa to deje práve preto, lebo sa nesprávame ako kresťania. Neprezentujeme vo svojom osobnom živote hodnoty, o ktorých deklarujeme, že v ne veríme.

RODIČ SÁM MÁ BYŤ DAROM PRE SVOJE DIEŤA

Prežívame adventné obdobie. V nadväznosti na povedané, aký zmysel má potom advent a Vianoce pre spoločnosť, z ktorej sa vytrácajú kresťanské hodnoty? Čím môže byť advent pre ateistu?

Vianoce sú vo svojej podstate sviatkom, v ktorom si kresťania pripomínajú narodenie Krista. Táto udalosť, príchod Spasiteľa, ktorá sa síce počas roka historicky odohrala v úplne inom období, sa slávi v tomto čase. Vianoce postupne pod vplyvom našej konzumnej civilizácie dostávajú iný ráz. Svoju úlohu zohralo určite aj ideologické pôsobenie minulého režimu, ktorý sa postaral, aby sa pravá podstata zmyslu Vianoc odstránila. Čo znamenajú Vianoce je otázka možno pre dve skupiny ľudí. Pre tých, ktorí sú veriaci kresťania, je narodenie Krista Spasiteľa otázkou pravdy viery, udalosťou Vtelenia Božieho Syna. Tu je to viac-menej jednoduché až jednoznačné, že veriaci kresťania by mali vnímať Vianoce v tomto duchu. Prívlaskov a ideologických sloganov nahrádzajúcich podstatný význam tohto sviatku je nesmierne veľa. Mnohé z nich znejú aj veľmi príťažlivo, napríklad že sú to sviatky pokoja, rodiny, mieru... a v istom zmysle to môže byť čiastočne aj pravda. Pretože práve počas vianočného obdobia slávime sviatok Svätej rodiny. Tento sviatok je úžasným svedectvom zmyslu existencie manželstva a rodiny, v ktorej prebieha

zjavenie daru ľudského života, čiže narodenie dieťaťa. Práve tento sviatok napovedá o podstatnom význame rodiny. O tom, že v lone rodiny, v lone manželstva sa rodí nový ľudský život, a že toto je zdravé, prirodzené, posvätné a vznešené prostredie, ktoré tu bolo skôr ako akékoľvek náboženstvo či štátny systém. V tom spočíva primát rodiny vo vzťahu ku všetkému ostatnému. Pre mňa osobne je dosť ťažké nájsť pre tých, ktorí sú neveriaci, nejaký iný zmysel Vianoc okrem samotnej rodiny. Ak by sme Vianoce mali hodnotiť ako sviatok, ktorý v prípade neveriacich ľudí nebudeme vnímať nábožensky, tak by sa možno dalo prikloniť k tomu, že z Vianoc zostane sviatok, keď je tu príležitosť na stretnutie všetkých členov rodiny v relatívne pokojnejšom období. Avšak aj to je prehlúsené sprievodnými javmi, ktoré vonkoncom nevnímam ako pozitívne. Myslím, že ak by sme Vianociam zobrali ich pravý zmysel, ťažko ho nahradíme aj takou vznešenou skutočnosťou, akou je stretnutie rodiny. Akákoľvek náhrada z môjho pohľadu bude len náhradou. Aj keď pre neveriacich ľudí vnímam Vianoce ako pozitívnu možnosť, keď sa stretnú a prejavia si, hoci aj prostredníctvom darov, lásku. Dnešný uponáhľaný pracovný život v boji o prežitie je totiž často taký, že rodiny sú neraz od seba oddelené. Práve Vianoce sú jednou z mála možností, keď otcovia (ale dnes čoraz viac aj matky rodín), ktorí musia ísť pracovať do zahraničia,vidia svoju rodinu a môžu s ňou byť dlhší čas. Toto je pozitívne, ale zasa to len poukazuje na to, že naša spoločnosť nie je štrukturálne usporiadaná dobre, keď musia byť jednotliví členovia rodiny takýmto spôsobom od seba oddelení a len vo výnimočných situáciách, napríklad na sviatky, sú spolu na určitý čas.

Hovoríte, že Vianoce sú pozitívnou možnosťou, keď si v rodine prejavíme lásku hoci aj prostredníctvom darov. No i toto obdarúvanie sa stalo predmetom obchodu a často nevyvedá veľmi o láske...

Dobre vidíme, ako skoro sa naštartovali vianočné reklamy, ktoré podporujú konzumné správanie ľudí, čo je určitá tragédia našej materiálnej doby. Dary by mali byť symbolom vzťahu a bytostného postoja, ale nie podstatou a zmyslom sviatkov narodenia Krista. Dar by mal byť symbolom lásky a nie náhradou za lásku. Je to zvyk či tradícia, ktorá však už prešla často do extrémnu, kde ľudia sú ochotní zahodiť zdravé uvažovanie a zabudnúť hodnotiť aj svoju

ekonomickú situáciu a kupujú dary na dlh. Ba dokonca sa stáva, že ak dary nemajú určitú výšku, vyjadrenú finančnou hodnotou, považujú sa za bezvýznamné. Vianočné sviatky, žiaľ, zneužíva sféra obchodu a ekonomiky na to, že rafinovaným psychologickým spôsobom vydiera rodičov či starých rodičov a sugestívne ich núti nakupovať dary pre deti a vnúčatá. Pomocou agresívnej, neraz skrytej, ba dokonca podprahovej reklamy, ich chce priviesť k tomu, aby za každú cenu, nehľadiac na svoju situáciu, kúpili nejaký relatívne drahý dar pre svojich blízkych. Na to sa často využíva aj prirodzená túžba rodičov, ktorí predsa vždy chcú pre svoje deti to najlepšie a reklama to nehorázny spôsobom zneužíva. V tomto nemožno závidieť dnešným rodičom, pretože väčšina rodín u nás žije v relatívne chudobnom životnom štandarde (v porovnaní so západnou Európou) na to, aby nejakým spôsobom dokázali uspokojiť túžby detí umelo vzbudzované pomocou reklamy, ktorá sa priamo na ne zameriava. Toto považujem vyslovene za neetické a zvrátené, keď existuje rafinovaná oblasť takzvanej detskej reklamy, ktorá má za úlohu vzbudzovať v deťoch túžbu po nových modeloch elektroniky, technológiách, vynálezoch, od ktorých potom závisí ich spoločenský status a postavenie v školskom kolektíve. Reklama útočí na nepripravené, psycho-emocionálne nezrelé deti tak, že v nich vyvoláva vznik umelej potreby niečo vlastniť. Výsledkom je potom to, že deti rodičom naznačujú, aké darčeky by chceli, že ich majú aj ostatné deti a že ony sú tie, ktoré to ešte v triede nemajú. Takéto situácie asi poznajú všetci rodičia a pre ekonomicky bohatých rodičov nepredstavuje problém dieťaťu kúpiť čokoľvek ono chce. Ale tie materiálne dary nikdy nemôžu nahradiť osobný dar – osobu rodiča – otca a matku, keď rodič sám má byť darom pre svoje dieťa. Preto je v rodine najdôležitejší práve ten duchovný rozmer Vianoc, ktorý ukazuje na to, čo je v živote človeka dôležité.

S priáním požehnaných Vianoc v kruhu rodiny a s poďakovaním za rozhovor

Renáta Krausová

Dr. René Balák, PhD., je autorom publikácie *Mysterium vitae – Život človeka v rukách človeka 2*, ktorá vyšla v týchto dňoch. Okrem iných bioetických tém, ktorým sa autor venuje, vás dozaista zaujme aj viac ako 70-stranová kapitola Povinná vakcinácia. Bližšie informácie o publikácii poskytuje portál www.theologiamoralis.info.

